

ABU HOMID G‘AZZOLIY ILMIY MEROSI ORQALI TALABA-YOSHLARNI MA`NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHNI TAKOMILLASHTIRISH

Ochilov Yakub Saydulloyevich

Termiz davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

yoqubochilov88@gmail.com

Samariddinova Sevinch Ilhom qizi

Po‘latova Mastona Beknazar qizi

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: Abu Homid G‘azzoliy ilmiy merosi asrlar davomida inson ma‘naviy-axloqiy tarbiyasini shakllantirishda muhim o‘rin tutib kelmoqda. Uning «Ihyou ulumiddin», «Kimiyyoyi saodat» kabi asarlarida inson komilligi, axloqiy poklik, ilmning fazilati va ta‘lim-tarbiyaning mohiyati keng yoritilgan. Mazkur maqolada Abu Homid G‘azzoliy ta‘limining asosiy tamoyillari tahlil qilinib, ularning zamonaviy talaba-yoshlarni ma‘naviy-axloqiy tarbiyalash jarayonidagi ahamiyati ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari ta‘limtizimida G‘azzoliy g‘oyalarini samarali qo‘llash yo‘llarini aniqlashga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: Abu Homid G‘azzoliy, ma‘naviy-axloqiy tarbiya, ilm va komillik, islomiy ta‘lim, axloqiy poklik, talaba-yoshlar tarbiyasi, ta‘lim-tarbiya metodlari, shaxs kamoloti, zamonaviy ta‘lim

Abu Homid G‘azzoliy (1058-1111) islom falsafasi va tasavvufining yirik namoyandalaridan biri bo‘lib, uning ta‘limotlari nafaqat diniy, balki ma‘naviy-axloqiy tarbiyada ham katta ahamiyatga ega. Uning asarlari inson ruhiy kamoloti, ilmning qadri, axloqiy fazilatlarning shakllanishi kabi muhim masalalarni qamrab oladi. Bugungi kunda

yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini takomillashtirish dolzarb masalalardan biri bo'lib, bu jarayonda Abu Homid G'azzoliy merosidan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi[10].

Abu Homid G'azzoliy ta'limining asosiy tamoyillari. Ilm va tarbiyaning o'zaro bog'liqligi. Abu Homid G'azzoliy ta'lim va tarbiyani bir-biridan ajralmas tushuncha sifatida talqin qilgan. Unga ko'ra, ilm faqatgina nazariy bilim emas, balki inson ma'naviy kamoloti uchun zarur vositadir. Ilm axloqiy yetuklik bilan uyg'unlashgandagina inson komillikka erishishi mumkin[15].

Abu Homid G'azzoliy va uning ilmiy merosi orqali talaba-yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash. Abu Homid G'azzoliy ilmiy merosida ta'lim va tarbiyaning quyidagi asosiy tamoyillari ajralib turadi:

1. Ilmning mohiyati va ahamiyati: Abu Homid G'azzoliy ilmni inson hayotining asosiy yo'lboshchisi deb bilgan va unga ikki xil yondashgan:

Zohiriy ilm - bu diniy va dunyoviy fanlarga oid bilimlar bo'lib, ular inson tafakkurini rivojlantiradi[11].

Botiniy ilm - bu inson qalbining ma'naviy poklanishiga yo'naltirilgan bilimlar bo'lib, ular insonning axloqiy yetukligini ta'minlaydi.

Uning fikricha, haqiqiy ilm insonning nafaqat bilim darajasini oshirishi, balki uning axloqiy fazilatlarini ham shakllantirishi kerak[9].

2. Axloqiy tarbiya va komillikka erishish. Abu Homid G'azzoliy inson axloqini tarbiyalashni ta'limjarayonining ajralmas qismi deb hisoblagan. Uning qarashlariga ko'ra, inson komillikka erishishi uchun quyidagi fazilatlarga ega bo'lishi kerak:

Rostgo'ylik va halollik - insonning har qanday sharoitda ham haqiqatni gapirishi va halol mehnat qilishi.

Tavozelik va kamtarlik - kibr va manmanlikdan yiroq bo'lish, o'zini boshqalardan ustun qo'ymaslik.

Sabr va qanoat - hayotning har qanday sinovlariga bardosh bera olish va o'zida iroda tarbiyalash[12].

Adolat va mas'uliyat - jamiyatdagi o'z o'rnini to'g'ri tushunish va atrofdagilarga nisbatan odil bo'lish.

Bu fazilatlar yoshlarning ma'naviy tarbiyasini mustahkamlashda muhim o'rin tutadi.

3. Ilm va amalning uyg'unligi. G'azzoliy ta'limida ilm va amal bir-birini to'ldirishi kerakligi ta'kidlanadi. Ya'ni, inson olgan bilimlarini hayotga tatbiq eta bilishi lozim. Agar ilm amaliyotda qo'llanmasa, u shunchaki nazariy ma'lumot sifatida qolib ketadi.

Masalan, ulamolar va ustozlar faqat dars berish bilan kifoyalanmay, balki o'z amallari bilan ham namuna bo'lishi kerak. Bu esa ta'limjarayonida o'quvchilarga chuqur ta'sir qiladi.

Bugungi kunda Abu Homid G'azzoliy merosidan foydalanish quyidagi yo'nalishlarda ahamiyatli bo'lishi mumkin:

1. Yoshlarning ma'naviy tarbiyasini shakllantirish

Hozirgi davrda ko'plab yoshlar internet, texnologiyalar va zamonaviy madaniyatning ta'siri ostida o'sib kelmoqda. Shu bois, ularning ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga e'tibor qaratish muhimdir. G'azzoliy ta'limida ma'naviy yetuklikning muhim omillari - halollik, vijdon, sabr, qanoat va mas'uliyat hissini shakllantirish bo'yicha aniq ko'rsatmalar mavjud[16].

2. Ta'limtizimida axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish

Ko'plab oliy ta'limmuassasalarida faqat mutaxassislik bo'yicha bilim berish emas, balki axloqiy tarbiya ham berilishi lozim. Masalan, talabalarga insoniy qadriyatlar, ma'naviy barkamollik va ijtimoiy mas'uliyat haqida ta'limberish Abu Homid G'azzoliy tamoyillariga asoslangan holda olib borilishi mumkin.

3. Ilm va amaliyot o'rtasidagi bog'liqlikni mustahkamlash

G‘azzoliy fikricha, faqat nazariy bilim bilan cheklanish mumkin emas. Zamonaviy ta’limda ham talabalarga nazariy bilim bilan bir qatorda, ularni amaliy faoliyatga yo‘naltirish zarur. Masalan:

Pedagogika yo‘nalishida o‘qiyotgan talabalar amaliy mashg‘ulotlar orqali o‘z bilimlarini mustahkamlashi kerak[13].

Diniy ta’limlayotgan talabalar faqat Qur’on va hadislarni o‘rganib qolmay, balki ularning hayotiy qo‘llanilishi bo‘yicha bilimga ega bo‘lishi lozim.

Zamonaviy ta’limmuassasalari G‘azzoliy tamoyillaridan foydalangan holda yoshlarning nafaqat bilimli, balki ma’naviy yetuk insonlar bo‘lib yetishishiga hissa qo‘shishi lozim. Shu yo‘nalishda olib boriladigan tadqiqotlar va amaliy ishlanmalar ta’limjarayonini yanada samarali qilishga xizmat qiladi.

Axloqiy poklik va insoniy fazilatlar. Abu Homid G‘azzoliy axloqiy poklikni har qanday inson faoliyatining asosi deb bilgan. Uning ta’limida rostgo‘ylik, halollik, tavozelik, sabr-qanoat va adolat kabi fazilatlarining o‘rni alohida ta’kidlangan[17].

Nafs tarbiyasi va ruhiy poklanish. Talaba-yoshlarni axloqiy tarbiyalashda nafsni tarbiyalash muhim o‘rin tutadi. Abu Homid G‘azzoliy nafs ustidan nazoratni inson komillik sari yo‘l olishi uchun zaruriy shart sifatida ko‘rsatgan. Bu jarayon axloqiy jihatdan to‘g‘ri yo‘nalish berishga xizmat qiladi.

Ilmiy va amaliy tarbiyaning uyg‘unligi. Abu Homid G‘azzoliy faqat nazariy bilim olishning o‘zi yetarli emasligini, balki uni amaliyotda qo‘llash zarurligini ta’kidlagan. Yoshlar o‘z bilimlarini hayotga tadbiq etish orqali chinakam kamolot sari yo‘l oladilar[14].

Abu Homid G‘azzoliy merosining zamonaviy ta’limdagi ahamiyati. Bugungi globalizatsiya sharoitida yoshlarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasiga e’tibor qaratish yanada dolzarb bo‘lib bormoqda. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, G‘azzoliy g‘oyalari zamonaviy ta’limtizimida quyidagi jihatlar bo‘yicha qo‘llanilishi mumkin:

Ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish - yoshlarni jamiyatda o'z o'rnini topishi uchun axloqiy mezonlar asosida tarbiyalash[8].

Ijtimoiy mas'uliyatni oshirish - talabalarda adolat, halollik, vijdon kabi fazilatlarni rivojlantirish.

Ilmga intilishni kuchaytirish - bilim olishning nafaqat shaxsiy manfaat, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham muhim ekanini anglatish.

Xulosa: Abu Homid G'azzoliy ilmiy merosi talaba-yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning mukammal tamoyillarini o'z ichiga oladi. Uning ta'limidan samarali foydalanish yoshlarning axloqiy yetukligini ta'minlash va jamiyatga foydali insonlar yetishtirishga xizmat qiladi. Zamonaviy ta'limtizimida G'azzoliy G'oyalari asosida yangi yondashuvlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish yoshlarning ma'naviy tarbiyasini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

1. Yoshlarning ma'naviy tarbiyasini shakllantirish: Hozirgi davrda ko'plab yoshlar internet, texnologiyalar va zamonaviy madaniyatning ta'siri ostida o'sib kelmoqda. Shu bois, ularning ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga e'tibor qaratish muhimdir. G'azzoliy ta'limida ma'naviy yetuklikning muhim omillari - halollik, vijdon, sabr, qanoat va mas'uliyat hissini shakllantirish bo'yicha aniq ko'rsatmalar mavjud.

2. Ta'limtizimida axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish: Ko'plab oliy ta'limmuassasalarida faqat mutaxassislik bo'yicha bilim berish emas, balki axloqiy tarbiya ham berilishi lozim. Masalan, talabalarga insoniy qadriyatlar, ma'naviy barkamollik va ijtimoiy mas'uliyat haqida ta'limberish Abu Homid G'azzoliy tamoyillariga asoslangan holda olib borilishi mumkin.

3. Ilm va amaliyot o'rtasidagi bog'liqlikni mustahkamlash: G'azzoliy fikricha, faqat nazariy bilim bilan cheklanish mumkin emas. Zamonaviy ta'limda ham talabalarga nazariy bilim bilan bir qatorda, ularni amaliy faoliyatga yo'naltirish zarur. Masalan:

Pedagogika yoʻnalishida oʻqiyotgan talabalar amaliy mashgʻulotlar orqali oʻz bilimlarini mustahkamlashi kerak.

Diniy taʼlimolayotgan talabalar faqat Qurʼon va hadislarni oʻrganib qolmay, balki ularning hayotiy qoʻllanilishi boʻyicha bilimga ega boʻlishi lozim.

Xulosa: Abu Homid Gʻazzoliy ilmiy merosi talaba-yoshlarning maʼnaviy-axloqiy tarbiyasini rivojlantirish uchun noyob manbadir. Uning taʼlimidagi asosiy tamoyillar - ilm va axloq uygʻunligi, maʼnaviy poklik, ijtimoiy masʼuliyat va shaxsiy komillikka intilish bugungi taʼlimtizimi uchun ham dolzarb hisoblanadi. Zamonaviy taʼlim muassasalari Gʻazzoliy tamoyillaridan foydalangan holda yoshlarning nafaqat bilimli, balki maʼnaviy yetuk insonlar boʻlib yetishishiga hissa qoʻshishi lozim. Shu yoʻnalishda olib boriladigan tadqiqotlar va amaliy ishlanmalar taʼlimjarayonini yanada samarali qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'azzoliy, A. H. (2006). Ihyo' ulum ad-din (Din ilmlarini yoqtirish). Toshkent: "O'qituvchi" nashriyoti.
2. Mahmudov, F. (2011). Islom axloqi va tarbiya. Toshkent: "Sharq" nashriyoti.
3. Abdurahmonov, A. (2015). Abu Homid G'azzoliy va uning axloqiy qarashlari. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti.
4. Aliyev, M. (2013). Islom falsafasi va tarbiyaning asosiy prinsiplari. Toshkent: "Fan" nashriyoti.
5. Yuldashev, S. (2018). G'azzoliy va uning diniy axloqiy G'oyalari. Toshkent: "Yangi asr avlodi" nashriyoti
6. Zarifov, N. (2020). G'azzoliy tarbiya tizimi va uning zamonaviy ta'limga ta'siri. Toshkent: "Yurt" nashriyoti.
7. Xudoyqulov, A. (2019). G'azzoliy va uning tarbiya haqidagi tamoyillari. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti.

8. Saydulloyevich, O. Y. (2023). SAMPLES OF THE WISDOM OF IMAM ABU HAMID GHAZALI QUOTED IN THE GREAT WORKS. *World Bulletin of Social Sciences*, 25, 18-21.
9. Saidulloyevich, Y. O. (2022). Comments and explanations on the works of the great mutaffakkir imam ghazali. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)*, 3(12), 241-244.
10. Saydulloyevich, O. Y., & Kizi, J. N. Z. (2022). Methods Of Developing Labor Education At School And In The Family. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(3), 57-60.
11. Saydulloyevich, Y., & Kizi, N. (2022). Analysis of pedagogical problems of gender differences in resolving conflict situations. *International Scientific Research Journal*, 3(3), 154-157.
12. Saydulloyevich, O. Y., & Raxmonovich, I. R. Factors Of Orientation Of Students To The Teaching Profession. *JournalNX*, 317-319.
13. Saydulloyevich, O. Y., & Shavkatovna, K. M. (2021). Developing Healthy Thinking In Students As A Pedagogical Problem. *European Journal Of Life Safety And Stability* (2660-9630), 12, 424-429.
14. Xolova, M. S., & Ochilov, Y. S. (2021). Pedagogical Conditions For The Development Of Healthy Thinking In Students. *Academic research in educational sciences*, 2(6), 54-57.
15. Saydulloyevich, Y. O., & Abdullaevna, M. M. (2022). Improvement of methodology of use of national ananas in teaching pedagogical sciences in the system of professional education.
16. Saydulloyevich, O. Y., & Shavkatovna, X. M. (2022). Scientific activity and spiritual heritage of Imam ghazali.
17. Saydulloyevich, O. Y. (2022). The educational and moral significance of the spiritual heritage of Imam ghazali.